

بازی درازمدت ایران در سوریه چیست

به قلم الرفاعی غُلا (/fa/experts/alfay-ula/), نکيسا جهانبانی (/fa/experts/nkysa-jhanbany/), مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

۱۸ آوریل ۲۰۲۱

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/irans-long-game-syria

العربية (/ar/policy-analysis/lbt-ayran-altwylt-alamd-fy-swrya/)

درباره نویسنده

الرفاعی، غُلا (/fa/experts/alfay-ula/)

غُلا الرفاعی هموند برنامه گدالذ انستیتو واشنگتن در زمینه سیاست عربی است

نکيسا جهانبانی (/fa/experts/nkysa-jhanbany/)

نکيسا جهانبانی، پژوهشگر مرکز وست پوینت در مبارزه با تروریسم و استادیار دیارتمان علوم اجتماعی در همین آکادمی است

مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

مهدی خلجی، عضو ارشد و هموند پژوهشی خانواده لیبسکی در انستیتو واشنگتن پژوهشگر تشیع، فلسفه و کارشناس سیاست ایران

تحلیل کوتاه

در این نشست سه پژوهشگر تسلط گسترده و حیرت انگیز ایران بر دمشق و تاثیر آن را بر برنامه های آمریکا برای تقویت ثبات در

سوریه یا شروع دوباره مذاکرات با تهران بررسی می‌کنند

در ۲۵ مارس *انستیتو واشنگتن* نشست مجازی را از مجموعه نشست‌های مباحث سیاست‌گذاری با حضور علا الرفاعی *نکیسا جهانبانی* و مهدی خلجی برگزار کرد. خانم الرفاعی یکی از هموندان برنامه گلدولد در زمینه سیاست‌های عربی *انستیتو* و نویسنده کتاب «در خدمت ایدئولوژی: فعالیت‌های اجتماعی-اقتصادی و مذهبی ایران در سوریه» (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/service-ideology-irans-religious-and-socioeconomic-activities-syria>) است. خانم جهانبانی نیز محقق مرکز وست پوینت برای مبارزه با تروریسم است و استادیار گروه علوم اجتماعی آن آکادمی آقای خلجی الهیات‌دان شیعه است که در قم تحصیل کرده و هموند خانواده لیبسکی در *انستیتو* است. در زیر خلاصه‌ای از سخنان شرکت‌کنندگان در این نشست ارائه شده است.

علا الرفاعی

هدف سیاست ایران در قبال سوریه فراهم کردن عمق استراتژیک برای جمهوری اسلامی است. در عین حال با وجود اینکه عقل متعارف در این زمینه گرایش به تمرکز بر فعالیت‌های نظامی دارد رژیم تهران بر منابع «قدرت نرم» نیز به طور قابل توجهی سرمایه‌گذاری کرده تا دولت سوریه را تحت کنترل بگیرد. برخی از این منابع مثل برنامه‌های آموزشی درمانی و توسعه زیربنایی در نگاه اول بی ضرر به نظر می‌رسند اما غالباً با شرایط و توقعاتی همراه اند.

در ده سال گذشته تهران با نهادهای مذهبی شیعه موجود در سوریه همکاری کرده و نهادهای مذهبی خود را نیز تاسیس کرده است. بشار اسد برخلاف پدرش که در روابط دو جانبه بین ایران و سوریه قدرت نفوذ بیشتری داشت کنترل بیشتر امور مذهبی را به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران واگذار کرده است. اکنون که رژیم سوریه و ارتش آن طی این سال‌ها تضعیف شده هدف ایران نه ائتلاف بلکه تلاش برای کسب سلطه استراتژیک است. ایران با ترویج اسلام شیعه اثنی‌عشری به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت شیعیان سوریه بافتار اجتماعی این کشور را تغییر می‌دهد. هزاران سوری در چند سال گذشته به این شاخه از دین اسلام گرویده‌اند زیرا این کار باعث می‌شود که شبه‌نظامیان مورد حمایت ایران در سوریه بر شرایطی که وضعیت اقتصادی نامیدکننده است

(<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/expanding-humanitarian-assistance-syrians-two-deadlines-approaching>) برخورد بهتری با آنها داشته باشند.

تهران همچنین تلاش دارد که گردشگری مذهبی در سوریه را تقویت کند. تا اواسط دهه ۱۹۷۰ هیچ حوزه علمیه شیعه‌ای در سوریه وجود نداشت اما اکنون حداقل هفتاد حوزه علمیه در آنجا برپا شده است. این نهادها شیعیان را از ملیت‌های متنوع به خود جذب می‌کنند و خیلی از آنها در نهایت شهروند سوریه می‌شوند. از این گذشته این حوزه‌های علمیه معمولاً از ثبت نام در وزارت اوقاف سوریه خودداری می‌کنند و این کار کنترل کامل برنامه‌های درسی این حوزه‌ها را به ایران می‌دهد.

در اکتبر ۲۰۱۴ اسد دستور داد که وزارت معارف سوریه باید مطالعات شیعه را به عنوان بخشی از برنامه درسی در مدارس کالج‌ها و دانشگاه‌های سراسر کشور بگنجاند. در ادامه این سیاست محدودیت‌هایی برای نقش علمای اهل سنت در فضای آموزش عمومی سوریه اعمال شد. ایران در آن زمان بسیاری از مدارس سوریه را اداره می‌کرد اما در سال‌های بعد تعداد آنها به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت و بورس‌های تحصیلی جذاب باعث جذب بسیاری از دانشجویان خارجی به این مدارس شد.

ایران به موازات این نفوذ در نظام آموزش رسمی سوریه گروه‌های جوان جدیدی مثل گروه پیشاهنگی امام المهدی و گروه پیشاهنگی الولایه را به وجود آورده است. این گروه‌ها که تحت هدایت سپاه قرار دارند غالباً آموزش نظامی هم می‌بینند و همین مقدمه کشانده شدن نوجوانان به خط مقدم جبهه‌های می‌شود که در آن به خاطر شبه نظامیان شیعه و رژیم اسد می‌جنگند و کشته می‌شوند.

ایران همچنین با استفاده از کمک‌هایی مثل مشارکت در پروژه‌های ساخت مسکن و زیرساخت‌ها برای دستیابی به پایگاهی در اقتصاد سوریه تلاش می‌کند. این برنامه‌ها معمولاً مناطقی را هدف می‌گیرد که جمعیت علوی سوریه که هسته اصلی قدرت رژیم اسد است در آن اکثریت دارند و بیشتر پروژه‌هایی با اهداف جنبی است و در جهت منافع ایران عمل می‌کند (به عنوان مثال تغییر بافت جمعیتی محله‌ها و بهسازی مسکن شیعیان).

در حال حاضر ایران در مجموع سالانه حداقل ۶ میلیارد دلار برای پشتیبانی از رژیم اسد هزینه می‌کند اما این پروژه بسیار گسترده است و محدود به یک بخش خاص یا فرد معینی از مقامات ارشد نیست. به عنوان مثال مرگ قاسم سلیمانی رهبر مقتدر و محبوب سپاه قدس هیچ لطمه‌ای به برنامه‌های «قدرت نرم» ایران در داخل سوریه وارد نکرد. تهران بر اساس یک جدول زمانی بسیار طویل‌المدت احتمالاً بیست‌وپنج ساله یا حتی پنجاه ساله عمل می‌کند و برنامه‌های آموزشی و مذهبی آن به شکلی منظم و پیوسته نسلی را پرورش می‌دهد که می‌تواند به رژیم ایران بسیار متعهد باشد.

به همین دلیل و نیز دلایل دیگر حملات هوایی برای مقابله با نفوذ ایران در داخل سوریه کافی نخواهد بود. جامعه بین‌المللی باید از فعالان مدنی بومی و شهروند-روزنامه‌نگاران که در مورد فعالیت‌های ایران در سوریه گزارش تهیه می‌کنند هم حمایت کند. علاوه بر این هر توافق هسته‌ای جدید با تهران باید استراتژی منطقه‌ای ایران را نیز در نظر بگیرد. این مشکل بزرگ توافق قبلی بود و به مثابه چراغ سبزی برای حضور ایران در سوریه عمل کرد. دولت بایدن نباید آن اشتباه را تکرار کند.

نکیسا جهانبانی

سرمایه‌گذاری‌های ایران در زمینه «قدرت نرم» و درگیری‌های نظامی غیرمستقیم در سوریه از سال ۲۰۱۵ افزایش پیدا کرد. پیش از آن تهران فقط متکی به درگیری مستقیم نظامی بود اما خسارات سنگین نظامی سپاه را مجبور کرد که برای دستیابی به اهداف خود به روش‌های غیرمستقیم‌تری رو بیاورد.

به طور کلی نیروهای شبه نظامی نیابتی ایران یکی از مولفه‌های اصلی استراتژی کلان ایران در منطقه به شمار می‌رود. این مولفه به ایران توانایی مقابله با دشمنان‌اش را می‌دهد و باعث کاهش پیامدهای منفی برای اعتبار رژیم و هم‌زمان ترویج جهان‌بینی آن در جوامع شیعه خارج از ایران می‌شود. در عین حال اگر این شبه‌نظامیان از دریافت سلاح‌های ارسالی ایران محروم شوند دیگر امکان تقویت نیروهای خود نسبت به گروه‌های رقیب را نخواهند داشت.

در سال‌های اخیر حمایت ایران از شبه‌نظامیان منطقه به دو دسته اصلی تقسیم می‌شده است: حمایت از مقابله مستقیم نظامی و حمایت از فعالیت‌های غیرمستقیم. حمایت نوع اول ایران به این گروه‌ها در سال ۲۰۱۵-۲۰۱۶ به اوج خود رسید و نهایتاً نیروهای نظامی ایران را مستقیماً درگیر ساخت. همکاری نوع دوم

ایران که اکنون اولویت بیشتری یافته از جمله شامل کمک به شبه نظامیان برای استخدام نیرو و ارسال پول برای آنها بوده است. میزان بالای تلفات سپاه پاسداران در سوریه تا حدودی این چرخش رژیم ایران به سمت حمایت غیرمستقیم را توجیه می‌کند اما ممکن است تحریم‌های خارجی نیز در این میان نقش داشته باشد. چرا که باعث شده تهران بخواهد در درگیری‌ها کمتر در معرض دید باشد.

بیشتر تلاش ایران برای جذب نیرو در سوریه متمرکز بر ایجاد روابط با اقلیت‌های مذهبی و نژادی (از جمله دروزی‌ها) بوده است که اغلب از طریق ارائه کمک‌های مالی و دادن خدمات اجتماعی و کمک‌های مستقیم به خانواده‌های «شهادت» صورت می‌گیرد. با این حال سپاه مایل است امتیازات بیشتری به افرادی که به مذهب شیعه اثنی عشری در می‌آیند اختصاص دهد. بنابراین ارائه مشوق‌های مالی به سوری‌ها (شیعه شده) می‌تواند جذابیت پیوستن به نیروهای شبه نظامی را (به خاطر برخورداری از مزایای آن) محدود سازد. همین‌طور پرداختن به استراتژی‌های جذب آنلاین از سوی گروه‌های مسلح نیز مهم است.

مهدی خلجی

رژیم ایران تمامی تمامیت‌خواه و توسعه‌طلب است و رهبران آن مدام سوریه را «استانی» انگاشته‌اند که ایران حق و توان آن را دارد که هر طور صلاح می‌داند آن را اداره کند. بر این اساس علاقه استراتژیک ایران به سوریه و خانواده اسد طی دهه‌ها تداوم پیدا کرده است.

در طول جنگ ایران و عراق صدام حسین اغلب این جنگ را به مثابه مبارزه بین ایرانیان و اعراب ترسیم می‌کرد. اما تهران سعی کرد با تقویت روابط دوستانه‌اش با دمشق این تصویر پان‌عربی را برهم زند. این برداشت‌های استراتژیک امروز نیز کماکان برقرار است و ایران برای کسب جایگاه و تقویت اعتبار خود در خاورمیانه به کمک دوستان و شرکای عرب خود نیاز دارد.

خواست تهران این است که سوری‌های بیشتری به شیعه تغییر مذهب دهند و نیروهای نیابتی ایران در سوریه در جهت تسهیل این هدف گام برمی‌دارند. تقیه یا انکار مذهب خود برای پرهیز از آزار در سطح محلی گسترش یافته است. بسیاری از سوری‌ها هنگام مواجهه با فشار سنگین نیروهای هوادار ایران برای تغییر مذهب با احتیاط و بدون اعلان رسمی به این کار تن می‌دهند تا بلکه بتوانند از حمایت بیشتر شبه‌نظامیان هوادار ایران برخوردار شوند.

در زمینه تأثیرات گسترده‌تر ژئواستراتژیک حضور ایران در سوریه این کشور را به سمت اتحادی ضمنی با روسیه سوق داده است. هدف تهران تهدید منافع ایالات متحده و اسرائیل در منطقه است و مسکو نیز از این وضعیت نفع می‌برد. (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/putin-prioritizes-syria>) **biden-should-too** اگرچه این دو کشور بر سر موضوعات خاصی با یکدیگر رقابت و اختلاف نظر دارند اما همزمان اهداف مشترک زیادی در سوریه دارند.

در مذاکرات پیش رو با ایران نباید فعالیت‌های منطقه‌ای سپاه را از نظر دور داشت. در برجام پرونده هسته‌ای و پرونده منطقه‌ای دو موضوع جداگانه‌ای در نظر گرفته شده بود اما این دو به عنوان بخش‌هایی از یک استراتژی واحد به هم مرتبط هستند. هر توافق جدیدی با ایران نیازمند ضمانت‌هایی است تا از تلاش تهران برای تسلط بر منطقه از طریق نیروهای نیابتی‌اش جلوگیری کند.

این گزارش به قلم کالوین وایلدنر تهیه شده است. مجموعه نشست‌های مباحث سیاست‌گذاری با حمایت سخاوتمندانه خانواده فلورانس و رابرت کافمن برگزار می‌شود. ❖

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریه ۲۰۲۲

Farzin Nadimi

(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology)

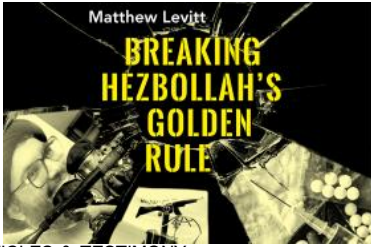

Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

فوریه ۲۰۲۲

Simon Henderson

[\(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism\)](#)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

فوریه ۲۰۲۲

Matthew Levitt

[\(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/\) نظامی و امنیتی](#) [\(fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/\) عرب و اسلام سیاسی](#)

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/swryh/\) سوریه](#) [\(fa/policy-analysis/ayran/\) ایران](#)